

Odkaz Václava Havla

I s více než tříměsíčním odstupem od smrti dramatika a státníka Václava Havla je velmi obtížné shrnout význam a odkaz této mnohohrstevnaté postavy našeho veřejného i kulturního života. Jeho jméno zůstane každopádně nejvíce spojeno se statisícovými davy, které na náměstích odzvonily konec vládě komunistické moci v listopadu 1989. Principy a hodnoty, k nimž se vnitřně hlásil, ho však vedly již mnohem dříve k jasné opozici vůči KSČ a k tomu, aby se vedle své spisovatelské dráhy angažoval také v zápase za občanské a politické svobody. Je pochopitelné, že jeho názory i rozhodnutí často nebyly vnímány a přijímány jednoznačně. Zhodnocení jeho významu občanské i tvůrčí angažovanosti v různých etapách existence komunistického režimu, v rámci zformování širokého opozičního hnutí Charty 77 či jeho role v dominovém efektu rozpadu komunistického bloku na konci 80. let je stále velkou výzvou pro mezioborovou reflexi a badatelský zájem. Tuto výzvu však představuje i více než třináct let, kdy se podílel jako hlava státu na přijímání těch nejdůležitějších rozhodnutí, které přispěly po roce 1989 k prosazení zásad pluralitní demokracie a k nastartování transformací politiky, ekonomiky i obecně veřejného života. Přitom všem však v sobě nezapřel intelektuála a jedním z odkazů v tomto směru se stala i tradice setkávání k palčivým problémům dnešní planety *Forum 2000*. Jeho mimořádné zahraniční renomé pomáhalo také realizaci všech důležitých kroků v našem směřování do euroatlantického společenství, kam stále přirozeně patříme. Je však třeba dodat, že nyní se takřka před našima očima odehrává dramatické střetávání o jeho další směřování. Nejen kvůli dopadům finanční krize je zřejmé, že Evropa se ocitá na křižovatce dalšího vývoje a seriózní zamýšlení nad těmito otázkami by se měly stát podstatnou součástí nejen politického či ekonomického, ale také i akademického diskursu. Debata by se měla vést i o problémech vztahu mezi tzv. materiální základnou a ideovou nadstavbou, zahrnující všechno ostatní, co nespadá do ryze ekonomického vnímání skutečnosti. Je vhodné připomenout, že Václav Havel generoval úvahy nad těmito tématy již v prvních týdnech postkomunistické éry, kdy projevoval určitou obavu, abychom s pádem komunismu stále nepřijímali toto marxistické dělení společnosti na základnu a nadstavbu. Připomněl bych zde například slova, která zazněla v projevu Václava Havla před americkým Kongresem v únoru 1990, které jsem bezpochyby aktuální i pro dnešní situaci: „Bez zásadní revoluce, jež se odehraje ve sféře lidského vědomí, se nezmění nic k lepšímu ani ve sféře lidského bytí a cesta tohoto světa ke katastrofě, ať už ekologické, sociální, populační či celkově civilizační, bude neodvratná“. Nyní, kdy řešíme vysokou míru cynismu a nestability v politickém životě pociťujeme i dopady krátkozrakých kroků v podobě preference momentálního prospěchu, nezohledňující záměry dlouhodobějšího charakteru, které jsou činěny zejména z materiální sféry, často ovlivňované průmyslovými lobby. Ve vědě je pak charakteristickým rysem takového trendu stále sílící tlak na to, aby všechny výsledky směřovaly k pokud možno okamžité aplikaci k ekonomickým

potřebám, aniž by se někdo zabýval tím, že kvalita potřebuje čas a solidní vědeckou práci nelze redukovat jen na obchodovatelnou komoditu a nástroj rychlého zisku. Není potřeba mít vcelku představivost, jak takto nastavený vývoj může dopadnout. Do budoucna se tak můžeme dočkat nejen další privatizace vzdělání, ale i dalších sfér, včetně mohutné privatizace politiky. To se však může stát i zdrojem politické nestability a nakonec i destrukce demokracie, o jejíž návrat se zasloužil významně i první český prezident. Historický vývoj nám kromě toho přesvědčivě dokládá, a to i na příkladu Václava Havla, že pokud se svět dostává do problémů, mají s jejich řešením šanci uspět ti, kteří již začali uvažovat o nějaké dlouhodobější jasné a konkrétní vizi. Její formulování by se mělo mimo jiné opírat o fungující občanskou společnost, nadřazování obecnějšího zájmu nad partikulárními zájmy jednotlivých skupin a zachování etického rámce konání. Alternativní vize k dnešnímu stavu je třeba formulovat za součinnosti vědeckých, vzdělávacích, státních, duchovních a celé řady dalších institucí a tím také přispívat ke kultivaci našeho společenského prostředí a utváření civilizačního étosu ve prospěch občanů této země a jejího udržitelného rozvoje. Vzhledem k prohlubujícím se společenským frustracím je třeba tyto představy formulovat dříve než se takového úkolu ujmou extrémisté nebo lidé, volající po revoluci různých forem, která by nemusela brát na sebe podobu vítězství pravdy a lásky nad lží a nenávistí jako v našem případě před dvaceti třemi lety.

JIŘÍ DRAHOŠ